

RECHNITZ (ANĐEO UNIŠTENJA)

ELFRIEDE JELINEK

REŽIJA **SABINE MITTERECKER**

PRIJEVOD **BOJANA DENIĆ, ANSAMBL PREDSTAVE**

IGRAJU **SELMA ALISPAHIĆ, JELENA KORDIĆ KURET,
DŽENANA DŽANIĆ, SEAD PANDUR, DRAŽEN PAVLOVIĆ**

KOSTIMOGRAFIJA **LENA SAMARDŽIĆ** / SCENOGRAFIJA **MONIKA
MOČEVIĆ** / ASISTENTICE REŽIJE / **NEJRA BABIĆ, REA JUGO** /
KOREPETITORICA **TIJANA VIGNJEVIĆ** / SARADNICA NA POKRETU
AMILA TERZIMEHIĆ / GRAFIČKI DIZAJN **3007WIEN, NAIDA ČELIK**

„GOVORIM KROZ TEATAR, A ČINEĆI TO SVJESNA SAM DA SE BORIM ZA PRAVO DA GOVORIM JAVNO.“

Dobitnica Nobelove nagrade za književnost 2004., **ELFRIEDE JELINEK** je austrijska pjesnikinja, dramaturginja i spisateljica. Rođena je 1946. u Mürzzuschlagu, a odrasla u Beču. Diplomirala je na Bečkom konzervatorijumu i studirala pozorište i historiju umjetnosti na Univerzitetu u Beču. U intervjuu iz 2004. Jelinek je objasnila: „Moje dramske komade čine dugi monolozi, što je slično kao kod proze, korištenje jezika. Ukoliko trebam opisati svoju književnost, onda se ona može uporediti sa muzičkim djelom ili kompozicijom u jeziku.“ Literarnu karijeru je započela 1967. zbirkom pjesama, a popularnost na njemačkom govornom području stekla je 1975. romanom „Žene i ljubavnici“ i „Divna, divna vremena“ 1980. Njen najpoznatiji roman „Pijanistica“ nadahnuo je austrijskog redatelja Michaela Hanekea da snimi istoimeni film, koji je na Filmskom festivalu u Cannesu 2001. dobio tri nagrade: Grand Prix za najbolji film, za najbolju žensku (Isabelle Huppert) i mušku ulogu (Benoit Magimel). Njen literarni rad uključuje romane, drame, poeziju, radio-drame, eseje, scenarije, operna libreta i prijevode. Godine 1998. primila je prestižnu Büchnerovu nagradu, a 2002. dodijeljena joj je i ugledna Heineova nagrada, kojom se osim isticanja literarne vrijednosti aludira i na autoričin socijalni angažman i kritičko promišljanje vremena u kojem živimo. 2021. godine dodijeljena joj je prestižna austrijska pozorišna nagrada „Nestoy“ za životno djelo. Živi u Beču i Minhenu.

Intervju sa rediteljicom Sabine
Mitterecker

MUZIKOM RIJEČI PROTIV TIŠINE

„Rechnitz – Anđeo uništenja“ bavi se masakrom 200 Jevreja na prinudnom radu u zamku u Austriji tokom Drugog svjetskog rata. Šta Vam znači što ćete režirati jedan ovakav komad upravo ovdje u Bosni i Hercegovini?

Inicijativa je došla od Sarajevskog ratnog teatra SARTR-a, zajedno sa Hrvatskim narodnim kazalištem Mostar. Nije na nama da dijelimo lekcije ili da pravimo poređenja. U svome radu možemo samo dijeliti iskustva i zajednički tražiti odgovore. Kako se neko društvo nosi sa sjećanjem na genocid koje ni nakon desetljeća ne blijedi? Bez suočavanja s prošlošću, koliko god ona bila bolna mnogim ljudima, budućnost ostaje spriječena. To ne važi samo za preživjele i potomke žrtava, nego još i više za djecu počinitelja, kolaboracionista i onih koji nisu učinili ništa.

Kako teatar i književnost mogu doprinijeti tom procesu?

I teatar i književnost i dalje predstavljaju mjesta u kojima neko društvo samo sebi razjašnjava neke stvari i prosvjećuje se o njima. Ne govore jezikom moći, ne slijede računicu korisnoga. Stoga mogu diferencirati i posmatrati stvari, jasnije imenovati mnogo toga i formulirati spoznaje za koje politička sfera (još) nije u stanju. Što se tiče Austrije, ovdje je historijsko i političko prosvjećivanje zaista u velikoj mjeri poticalo iz književnosti, a kasnije i teatra. Elfriede Jelinek i Thomas Bernhard do danas predstavljaju njene najvažnije glasove.

Kako su recipirani u austrijskoj javnosti?

U desnoj struji su do 1990-ih godina

važili za izdajice, „Nestbeschmutzer“ – one koji prljaju vlastito gnijezdo, jer su u pogledu historije nacionalsocijalizma u svojim djelima trajno uništili sliku koju je Austrija kultivirala o sebi desetljećima: „Mi smo bili prva Hitlerova žrtva i stoga nismo odgovorni ni za šta“. I više nego Bernhard, Elfriede Jelinek je za desničarsku rulju i žutu štampu postala predmet velike mržnje: žena koja imenuje ono što mnogi muškarci ne vole da čuju, dijete oca Jevreja koje niti može niti želi da zaboravi. To se zapravo smirilo tek poslije Nobelove nagrade. Ali izdržala je, njena književnost je postala inspiracija za jednu „drugu Austriju“. Promijenila je tu zemlju, iako je proteklih godina rijetko kročila u nju.

Elfriede Jelinek koristi tehniku glasnika, kakve to posljedice ima za inscenaciju?

„Rechnitz“ nije kriminalistički komad. Poznajemo počinitelje, iako nikada nisu osuđeni za svoja djela, poznajemo žrtve, iako se još uvijek uzalud vrše iskopavanja u potrazi za njima. Na osnovu historijskih dokumenata znamo vrlo dobro šta se dogodilo kada. Radi se onome što se dešava nakon samog događaja, o različitim varijantama poricanja kojih su se uvijek iznova služili počinitelji, svjedoci, posmatrači, nezainteresovani. Tu nastupaju glasnici: oni relativiziraju, umanjuju težinu, djelimično priznaju, ponovo se distanciraju. Sve više i više okolišaju o neizrečenoj činjenici. U antičkoj drami glasnici uvijek govore istinu, ovdje su veoma nepouzdana. Moraju se slušati vrlo pažljivo, ali im se ne smije vjerovati. Mnoge rečenice su dvosmislene, to otvara prostor za razmišljanje.

U čemu je referenca na film „Andeo uništenja“ Luisa Buñuela?

Glasnici ne uspijevaju da se pomjere s mjesta. U tome sliče pripadnicima visokog društva iz Buñuelovog „El ángel exterminador“ iz 1962. godine, koji odjednom iz neobjašnjivih razloga više ne mogu da napuste zabavu, a i upravo i onom društvu koje se našlo na gozbi u zamku Rechnitz, koje u kasni sat ubije 200 ljudi onako iz zabave, just

for fun. Znanje glasnika ih neodvojivo povezuje s događajima. Pokušaj da to razvodne izgovarajući mnogo riječi još ih čvršće povezuje s tim.

Jelinek za sebe koristi riječi poput kompozitorice...

... kao štivo, na papiru su to savršene partiture. Ali teatar nije nastavak književnosti drugim sredstvima. Obrada pomalo podsjeća na planinarenje, potrebno je u tom masivu teksta pronaći put koji će nam omogućiti uspon, rijetko prema gore vodi direktan put. Teatar nije samo jezik. Teatar je prostor, svjetlo, zvukovi, tijelo, predmeti, govorni čin, prisustvo publike. Ukratko: sve što podliježe vremenu ili gravitaciji. Ne oslikavamo stvarnost, ne pripovijedamo priče. Puštamo da te strahovite rečenice koje je napisala Elfriede Jelinek prolaze kroz naša tijela i osluškujemo kakvu rezonancu stvaraju u nama, u prostoru i kod onih koji gledaju predstavu. To je momenat koji čini teatar i rad u njemu uzbudljivim.

U dramskim komadima Elfriede Jelinek tekst nije dodijeljen likovima. Zar to ne otežava rad?

Naprotiv. Pomaže da ne zapadnemo u stereotipe. U svakodnevnici istovremeno igramo najrazličitije uloge. Zašto bismo onda na pozornici pokušavali da mnoge aspekte individualnog iskustva naguramo u jedan „lik“? Uživanje u igri nas na trenutak gura u identifikaciju s likom, zbog tog istog uživanja ponovo prestajemo da se identificiramo s likom, ukoliko forma to iziskuje. Da li je ona glumica tamo sada grofica koja potiče iz ugledne njemačke dinastije industrijalaca, porodice koja se uslijed rata još više obogatila, a još i danas impresionira vlasništvom značajne umjetničke zbirke? U prvom trenutku jeste, ali u sljedećoj rečenici možda ponovo nije. U svakom slučaju ostaje glumica koja na sceni radi poprilično zanimljive stvari.

A kod Elfriede Jelinek se ne trebamo plašiti komedije. Gorki smijeh koji se provlači kroz mnoge njene tekstove predstavlja kasnu osvetu nad počiniteljima. Smijemo uživati u njoj.

Da li su međunarodne koprodukcije poput ove polazna tačka za stvaranje dijaloga među umjetnicima?

Ja se nadam da je tako. Ukoliko zaista želimo da budemo Evropljani, moramo ozbiljno raditi na tome. Ponekada kada pogledam pozorišta u Njemačkoj, Austriji ili Francuskoj, imam osjećaj da se nalazim u balonu koji se bavi samo problemima bogatih zemalja. A iako je na kraju krajeva teatar nešto u čemu uživamo, ipak se u konačnici teatrom moramo baviti kao da se radi o samoj egzistenciji. Inače se sav taj trud ne bi isplatio. Često sam u svom radu napravila iskustvo koliko je upravo teatar važan za strukturu civilnog društva u borbi za očuvanje demokratskih postignuća od autoritarnih tendencija, borbi protiv povratka nacionalističkih tendencija, borbi za slobodu i osnaživanje i samoodređenje žena i seksualnih manjina.

Osim toga, svakako smo povezani jedni s drugima preko migracijskih kretanja. U Beču je BHS nakon njemačkog jezika jezik koji se najčešće govori kao prvi jezik. Etnički homogena nacionalna država uvijek je bila politička fikcija, a to je pogotovo slučaj u Austriji.

Prijevod intervjua sa njemačkog jezika: Ivana Nevesinjac

SABINE MITTERECKER, rođena u Austriji, magistrirala je filozofiju i rediteljica je od ranih 90-ih. Osnovala je www.theaterpunkt.com i (ko)producentica je i rediteljica mnogih produkcija u Beču i inostranstvu (uključujući Berlin, Gdanjsk, Hamburg, Linz, London, Minhen, Luksemburg, Tiranu i Švicarsku). Prevodi sa francuskog. Predaje pozorište i rodne studije u Grazu (Austrija). Dobitnica je prestižne austrijske pozorišne nagradu „NESTROY“ 2000., 2002. i 2010. godine.

Producenti: Aleš Kurt, Ishak
Jalimam, Ivan Vukoja

Produkcija: Sarajevski ratni teatar
SARTR, Hrvatsko narodno kazalište
u Mostaru

Partneri: Theatre.punkt i Realstage
Projekat podržali: Austrijski kulturni
forum Sarajevo, Grad Beč,
Federalno ministarstvo za
umjetnost, kulturu, državnu službu i
sport Republike Austrije, Fond za
budućnost Republike Austrije,
USAID-ov projekat PRO-Budućnost
koji provodi CRS sa partnerima,
Federalno ministarstvo kulture i
sporta i Središnji državni ured za
Hrvate izvan Republike Hrvatske

Inspicijent: Goran Filipović
Marketing: Belma Jusufović, Rea
Jugo

Šef tehnike: Fazlagić Damir

Ton majstor: Irhad Hodžić

Majstor scene: Nurko Oprašić

Majstor svjetla: Nedim Pejđah

Rasvjetljivač / Video: Đani
Dimovski

Šminka: Sanela Aličković Čatović

Garderoba: Hava Redžić

Izrada kostima: Amina Keljalić

Dekorateri: Bajro Krupalija i Emir
Šabić

Rekviziterka: Azra Dautović

Nabavljač: Elvis Sijarić

Spremačice: Senija Mujak i

Mersiha Hasečić

Premijera: Sarajevo 18.02.2022.
Mostar 26.02.2022.

 Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

ZukunftsFonds
der Republik Österreich

 **Stadt
Wien** | Kultur

austrijski kulturni forum^{sar}

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Federalno ministarstvo kulture i sporta
Федерално министарство културе и спорта

realstage.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

PRO-Budućnost.
Povjerenje, razumijevanje, odgovornost za budućnost

 CRS
CATHOLIC RELIEF SERVICES

 SARTR
sarajevski ratni teatar

**Hrvatsko
narodno
kazalište
u Mostaru**
